

Systemrettet arbeid i lokal kontekst

Èn PP-tjeneste – men lokalt mangfold

PP-tjenestene i norske kommuner og fylkeskommuner er for tiden inne i en større omstillingsprosess. Årsakene til omstillingen er sammensatte og skyldes flere forhold. Det er 20 år siden Salamanca-erklæringen om rett til inkluderende opplæring for alle ble forfattet av over 100 representanter for nasjonalstater og organisasjoner, og fortsatt er inkludering en sterk verdi i norsk skole. Særlig viktig for PP-tjenestens arbeid er det at inkluderingsideologien har ført til et ønske om å endre praksis i skolen, fra utskilling av elever til særskilte tiltak, til en mer inkluderende opplæring som fokuserer på hvordan systemet må endres for å tilpasse seg elevers ulike behov. Dette har ført til et statlig press for å endre PP-tjenestens arbeidsformer, fra i hovedsak individrettet arbeid til i større grad å arbeide veiledende overfor systemene som barnehager og skoler utgjør (Solli 2004, Fylling 2007, Fylling og Handegård 2009, Hustad og Fylling 2012). SEVU PPT må sees som et av virkemidlene for å øke kompetanse blant ansatte og ledere i PP-tjenesten med sikte på å styrke lederkompetanse og systemkompetanse og slik ruste de ansatte til i større grad å realisere det potensiale som ligger i det «doble» mandatet til PPT: Individuell kartlegging og utredning der det er påkrevd, og samtidig systemrettet arbeid rettet mot skoler og barnehager.

Tidligere forskning viser at variasjonen i organisasjonsformer er stor blant norske PP-tjenester, både når det gjelder intern organisering (organisering av arbeidsoppgavene i tjenesten), og ekstern organisering (eierskapsmodeller) (Fylling og Handegård 2009, Hustad og Fylling 2010; 2012). De ressursmessige og kompetansemessige rammene for hvordan arbeidet i PP-tjenesten kan utformes er også ulike: Noen tjenester består av 1-2 fagpersoner som prøver å strekke seg over alle de oppgavene som det forventes at de skal løse, mens andre tjenester har over 100 ansatte og har stor tilgang på ressurser både organiseringsmessig og kompetansemessig. Disse forskjellene er viktig å være klar over når man planlegger strategier som skal treffe landets PP-tjenester.

Det kompliserte begrepet «Systemrettet arbeid»

Det er god grunn til å hevde at det individrettede mandatet til PP-tjenesten har vunnet større gjenklang enn det systemrettede fokuset, både hos PP-tjenesten selv og hos skoler og barnehager (Fylling og Handegård 2009, Hustad m.fl 2013). Fra St.meld. nr. 23 (1997-98),

NOU 2009:18, og St.Meld 18 (2010/2011) (samt strategien for SEVU-PPT) er det ytret klare forventninger til at PP-tjenesten må endre sine arbeidsformer. Men fra tidligere studier finner en at det ikke er noen entydig forståelse av hva som legges i systemrettet arbeid (Fylling og Handegård 2009, Bliksvær m.fl. 2015, Hustad m.fl 2013). Begrepet «systemrettet arbeid» er generelt og relativt åpent, og fungerer dermed godt som et politisk begrep man kan enes om, parallelt med Backmann og Haugs analyse av begrepet «Tilpasset opplæring» (Backmann og Haug 2005). Stor variasjon i PP-tjenestenes lokale organiseringer, kompetanser og kontekster åpner for mange ulike tolkninger av hva systemrettet arbeid innebærer, noe som ansatte i PP-tjenesten selv uttrykker (Fylling og Handegård 2009). Eksempler på at systemrettet arbeid forstås på mangfoldige måter i og av aktørene praksisfeltet finner en også i (Hustad & Fylling 2010, Hustad, Strøm & Strømsvik, 2013). Og snarere enn å betrakte henholdsvis «systemrettet» og «individrettet» arbeid i PP-tjenesten som en dikotomi, som to adskilte og enten-eller arbeidsmåter, forekommer det meg mer fruktbart å se individ- og systemrettede arbeidsformer som organisert langs et kontinuum, med «rene» individoppgaver og «rene» systemoppgaver som ytterpunkter. Det vil kunne være innslag av individrettet arbeid i PP-tjenestens systemrettede arbeid, på samme måte som det vil kunne være elementer av systemrettet arbeid i saker som gjelder enkeltelever, eller systemisk individarbeid som Thygesen m.fl. (2011) kaller det. Men en stor utfordring for mange PP-tjenester er at slett ikke alle skoler og barnehager ønsker at PPT skal arbeide systemrettet. De vil gjerne ha «mer» av PPT, men da mer av individarbeidet (Fylling og Handegård 2009, Hustad og Fylling 2012). Og den utfordringen må løses med andre virkemidler enn å øke fagansattes kompetanse.

PP-tjenesten som inkluderingsagent

Innledningsvis nevnte jeg PP-tjenestens (potensielle) rolle i å bidra til en inkluderende skole. De senere år har det stadig blitt påpekt at 1990-tallets inkluderingsfokus ikke lenger synes å være riktig like sterkt i 2000-tallets norske skole. Færre barn med funksjonsnedsettelse går i vanlig klasse i 2016 enn på 1990-tallet, hevder professor Jan Tøssebro i et intervju med NRK (<https://www.nrk.no/norge/sluses-ut-av-klasserommet-og-samfunnet-1.13106236>). Det er et sterkt behov for PP-tjenesten som aktiv inkluderingsagent i norske kommuner og fylkeskommuner. For at det skal være mulig, må PP-tjenesten øke sin kompetanse i og erfaring med å arbeide systematisk mot endring i tenkemåter og ekskluderingspraksis. Like viktig er det at PPT må tildeles – eller gjøre krav på - en tydeligere og sterkere plass i den kommunale/fylkeskommunale organisasjonen, og PP-leder må ha en selvsagt plass i de

kommunale enhetslederfora på linje med andre enhetsledere. Bare slik kan PP-tjenesten få myndighet til å bli en reell inkluderingsagent på norske kommuners opplæringsarenaer.

Solli, K.A. (2004): *Kunnskapsstatus om spesialundervisningen i Norge*. Oslo: Utdanningsdirektoratet

Fylling, I. (2007): *Tilpasning for alle? Modell og praksis i forholdet mellom tilpasset opplæring og spesialundervisning*. Norsk Pedagogisk Tidsskrift nr 4/2007, s.303 - 313

I.Fylling og T.Handegård (2009): *Kompetanse i krysspress. Kartlegging og evaluering av PP-tjenesten*. NF-rapport nr 5/2009

Thygesen, R., Briseid, L. G., Tveit, A. D., Cameron, D. L., & Kovac, V. B. (2011). *Er generell pedagogisk kompetanse tilstrekkelig for å sikre en inkluderende skole?* Norsk pedagogisk tidsskrift, 95(2), 104-114.

Hustad, B.C. og I. Fylling (2010): *Bære staur eller løfte i flokk? Evaluering av modellprosjektet Faglig Løft for PP-tjenesten*. NF-rapport nr 15/2010

Hustad, B. C. og I. Fylling (2012): *Innovasjon gjennom samhandling. Sluttevaluering av modellprosjektet Faglig Løft for PP-tjenesten*. NF-rapport nr 16/2012

Hustad, B. C., T.Strøm og C.L. Strømsvik (2013): *Kompetanse i PP-tjenesten - til de nye forventningene?* NF-rapport nr 2/2013

Bliksvær, T., B. Hannås, B. C. Hustad og C. L. Strømsvik (2015): *Prosjekt «tidlig innsats i oppvekst» i Asker kommune. En følgeevaluering*. NF-rapport nr 8/2015.

St.meld. nr. 23 (1997-98): *Om opplæring for barn, unge og voksne med særskilte behov*

NOU 2009:18: *Rett til læring*

Meld. St 18 (2010/2011): *Læring og fellesskap*